

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.1.35](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.1.35)

УДК 339.562:64

Ю. О. Шейко,
к. е. н., старший викладач, Луцький національний технічний університет

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В УКРАЇНІ

I. Sheiko
Candidate of Economic Science /PhD in Economics, Senior Lecturer,
Lutsk National Technical University

THE PRIORITIES OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT WITHIN THE FRAMEWORK OF IMPORT SUBSTITUTION POLICY IN UKRAINE

Показники зовнішньоекономічної діяльності України демонструють зростаючі обсяги імпортової залежності країни. Така тенденція, підкріплена соціально-економічною кризою останніх років та ситуацією на Донбасі і в Криму, зумовлює необхідність пошуку шляхів відновлення економіки країни та залучення малих і великих господарюючих суб'єктів до виробництва конкурентоспроможної продукції, що сприятиме розширенню внутрішнього ринку та нарощення експортного потенціалу країни.

У статті визначено основні прогалини сучасного стану промисловості і сільського господарства в Україні, що і призвели до збільшення імпортозалежності за окремими видами продукції цих галузей, а також окреслено пріоритетні напрями їх розвитку в контексті реалізації політики імпортозаміщення та включення суб'єктів малого підприємництва до процесів виробництва імпортозамінної продукції.

Despite the existing natural, technological and human potential, the situation in Ukraine is characterized by a decline in the rates of economic development and competitiveness of domestic products, which, on the one hand, causes a decrease in external demand for traditional Ukrainian exports and an increase of raw materials in export structure, and on the other hand - causes a decrease in domestic consumers' demand for national production, which entails a critical growth of flows and the saturation of the domestic market with imported goods.

Indicators of Ukraine's foreign economic activity show growing volumes of its import dependence. This tendency, reinforced by the socio-economic crisis of recent years and the situation in the Donbass and Crimea, causes the need to find ways of country's economic recovery and the involvement of small and large business entities to the processes of competitive products' production, which will contribute to the expansion of the domestic market and the expansion of the country's export potential.

The main gaps in the current state of industry and agriculture in Ukraine, which led to the growth of import dependence on the production of these industries, are outlined in this article, as well as the priority directions of their development in the context of the import substitution policy implementation. Considerable attention is paid to the justification of prospects of small business entities inclusion to the processes of import-substitute production, taking into account the benefits of these business entities and their role in industries' development.

For example, in agriculture the emphasis should be on formation of production, procurement, service, sales and other cooperatives, and the integration of small agricultural enterprises with processing and big shopping malls; in the food industry - territorially separated business that meets local needs, as well as the competitive production of a single commodity, usually with a specific, favorable for small business technological process; allocation of production capacities from a large enterprise; in heavy industry - the focus on high-tech low-tone production and so on.

Ключові слова: *імпорт, імпортозаміщення, імпортозалежність, мале підприємництво, державна економічна політика.*

Keywords: *import, import substitution, import dependence, small business, state economic policy.*

Постановка проблеми. Незважаючи на наявний природний, технологічний і кадровий потенціал, ситуація в Україні характеризується спадом темпів економічного розвитку та конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що, з одного боку, спричиняє зменшення зовнішнього попиту на традиційно українські експортні товари та збільшення в структурі експорту сировинної продукції, а з іншого - зниження зацікавленості вітчизняних споживачів у продукції національного виробництва, що тягне за собою критичне зростання потоків та насиченість внутрішнього ринку імпортованими товарами. Дана ситуація поглиблюється тенденціями знецінення національної валюти та зовнішньої загрози національній безпеці, що п'ятий рік поспіль тримає у напрузі всю країну, здійснюючи негативний вплив на економічну ситуацію та інвестиційний клімат в цілому.

Саме тому, найбільш актуальні, перспективні і реалістичні вектори розвитку національної економіки пов'язані з активізацією імпортозамісного внутрішнього виробництва, що стане запорукою не лише розвитку внутрішнього ринку, а й сприятиме створенню конкурентоспроможної вітчизняної продукції, затребуваної на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням тенденцій імпортозалежності України та її регіонів, а також пріоритетних напрямів розвитку імпортозамінного виробництва займалися Т. В. Ващенко, Я.І. Еней, Л.А. Грицина, Т.В. Кисіль, Р.Л. Лупак, Т. Мельник, А.С.Полтораєв, К.Пугачевська, М. Чех та інші. Дослідженню тенденцій галузевого розвитку в цілому та імпортозалежності за продукцією окремих видів сільськогосподарського і промислового виробництва присвятили свої роботи Н. Балабанова, А. Грод, Я.Ковалів, А.Наконечна, В. Непийвода, О.Пінчевська, В. Шевченко та інші. Чимала увага визначенню пріоритетів реалізації політики імпортозаміщення приділяється Національним інститутом стратегічних досліджень, яким видано ряд аналітичних записок: «Перспективні напрями та інструменти політики імпортозаміщення у промисловості України», «Регіональні особливості політики імпортозаміщення» тощо.

Враховуючи наявні негативні економічні тенденції та перспективи реалізації політики імпортозаміщення, обґрунтовані вітчизняними та іноземними науковцями та державними діячами, недостатньо дослідженими залишаються галузеві вектори виробництва імпортозамінної продукції та роль суб'єктів малого підприємництва у цьому процесі.

Мета статті. Метою статті є визначення перспектив галузевого розвитку суб'єктів малого підприємництва в контексті реалізації політики імпортозаміщення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показники статистики зовнішньоекономічної діяльності демонструють зростаючі обсяги імпортозалежності країни. Така тенденція, підкріплена соціально-економічною кризою останніх років та ситуацією на Донбасі і в Криму, зумовлює необхідність пошуку шляхів відновлення економіки країни та залучення малих і великих господарюючих суб'єктів до виробництва конкурентоспроможної продукції, що сприятиме розширенню внутрішнього ринку та нарощення експортного потенціалу країни.

Для того, аби мати уявлення про загальні тенденції розвитку малого підприємництва і галузевої імпортозалежності, скористаємось результатами проведеного автором позиціонування видів економічної діяльності за рівнем імпортозалежності та впливом малого підприємництва на їх розвиток [14].

Таблиця 1.
Позиціонування видів економічної діяльності за рівнем імпортозалежності та впливом малого підприємництва на їх розвиток [14]

		Стан імпортозалежності			
		Безпека	Криза		
			Помірна	Глибока	Затяжна
Вплив суб'єктів МП на розвиток галузі	Нішери	Харчова промисловість; лісове господарство та лісозаготівлі	Металургійне виробництво; виробництво гумових, пластмасових виробів, ін. неметалевої мін. продукції; виготовлення виробів з деревини, паперу, поліграфічна діяльність	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та ін.; виробництво електричного устаткування; фармацевтичне виробництво; виробництво хімічних речовин і продукції; виробництво коксу, продуктів нафтопереробки; добувна промисловість	Виробництво машин і устаткування н.в.і.у; виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції
	Переслідувачі	Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	Виробництво меблів, ін. продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування; виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування		Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів
	Лідери				Рибне господарство

Зупинимось детальніше на характеристиці основних прогалин сучасного стану промисловості і сільського господарства в Україні, що і призвели до збільшення рівня галузевої імпортозалежності, а також перспектив залучення суб'єктів малого підприємництва до виробництва імпортозамінної продукції.

Вітчизняна галузь сільського господарства має потужну сировинну базу (в Україні знаходяться 1/10 світових площ чорнозему; країна займає перші місця в світі за виробництвом олії, соняшнику, зернових і кукурудзи пшениці), але характеризується екстенсивним способом ведення господарства. Землі страждають від різних форм деградації (ерозії піддається понад 50,0% родючих земель [1]). Нижчою від світових є продуктивність сільськогосподарських культур, недовикористаним - потенціал рослинництва: за виробництвом цукрових буряків потенціал використовується на 25,0-35,0% (розраховано за відношенням фактичного обсягу виробництва продукції до максимального за період з 1990 року), плодів та ягід – 70,0-80,0%.

Зростання імпортозалежності за продукцією тваринництва (в основному менш якісною, але дешевшою) зумовлюють низька продуктивність і високі темпи скорочення галузі (потенціал використовується на 18,0% - за поголів'ям ВРХ, 38,0-39,0% - свиней, 19,0% - овець та кіз, 83,0-90,0% - птиці, 50,0% - виробництвом м'яса, 10,0% - вовни). Сільське господарство характеризується недостатнім матеріально-технічним забезпеченням; сировинною спрямованістю експорту; зростанням імпорту інноваційної продукції, зокрема насіння, імпортозалежність за яким становить 70,0% [4].

Одним із пріоритетних напрямів активізації розвитку суб'єктів малого підприємництва в галузі є формування виробничих, заготівельних, обслуговуючих, збутових та інших кооперативів з метою максимального задоволення інтересів їх учасників (спільні закупівлі, спільне обладнання, інфраструктура, захист прав, в тому числі з метою забезпечення адекватного ціноутворення на продукцію). Акцент слід робити на підтримку ферм сімейного типу, а також інтеграцію малих сільськогосподарських підприємств з переробними, великими торговельними мережами, створення виробництв глибокої переробки продукції та органічних виробництв.

Потенціал галузі рибного господарства в Україні використовується не повною мірою. У 2013 році обсяг добування водних біоресурсів становив 225,8 тис. т, відповідно наявний потенціал використовується лише на 24,6 %, що є вкрай негативною тенденцією для країни, що характеризується найбільшим риболовецьким фондом та площею водойм серед країн Європи [5]. Четверть сторіччя тому Україна мала 230 океанічних риболовецьких суден, на сьогодні - 9 [12]. Акцентами розвитку суб'єктів малого підприємництва в галузі повинні стати :

- оновлення і нарощення виробничого потенціалу;
- глибоке проникнення та розширення ринків; максимальна диверсифікація рибопродукції, розширення збутової мережі, інтеграція з переробними підприємствами та закладами громадського харчування;
- об'єднання підприємств галузі з метою захисту і лобювання їх інтересів;
- раціональне використання та відтворення водних біоресурсів.

Харчова промисловість України характеризується розвинутою сировинною базою та стабільним попитом, що спричинило незначне зменшення обсягів виробництва під час кризи, проте, не зважаючи на достатню наповненість внутрішнього ринку товарами вітчизняного виробництва, частка імпорту у структурі внутрішнього споживання зростає. Найвагомішу частку імпорту становить продукція, що не виробляється в Україні (какао, екзотичні фрукти,) тютюнові вироби, жири та олії (зокрема пальмова, оливкова), напої і оцет, дитяче харчування.

Пріоритетом розвитку харчової промисловості є підгалузі, що вже мають високий потенціал виробництва продукції глибокої переробки, сировинно-технологічну базу, високий експортний потенціал: такі, що організаційно і технологічно готові скласти конкуренцію імпорту: овочепереробне виробництво, виробництво соусів, дитячого, дієтичного харчування, алкогольних напоїв. Доцільним є обмеження імпорту небезпечної для споживачів і неякісної продукції [11], незаконного імпорту.

В контексті суб'єктів малого підприємництва харчової промисловості, доцільною, зважаючи на переваги такої організаційної форми, є орієнтація на територіально відокремлений бізнес, що задовольняє місцеві потреби, а також конкурентне виробництво якогось одного товару, зазвичай, зі специфічним, сприятливим для суб'єктів МП, технологічним процесом; виділення виробничих потужностей з великого підприємства.

Понад 90,0 % лісових ресурсів перебувають у державній і комунальній власності. Варто відмітити, що державне фінансування не покриває навіть нагальних потреб на відтворення лісів, а монопольна власність держави в умовах ринкової економіки може виявитися сприятливим підґрунтям для корупції, насамперед при наданні ліцензій на заготівлю деревини приватним підприємствам [9].

В той час, як виробники деревообробного ринку характеризують нинішній стан як «стабільно важкий» і вважають, що впевнено нині почуваються ті, хто працює на експорт, тоді як ті, хто працює на внутрішньому ринку, залежать від розвитку систем кредитування. Для відновлення нормальної діяльності потрібна підтримка держави й переорієнтація галузі з «виробництва дров» на глибинне перероблення деревини [8].

Щодо меблевої галузі, остання має значні перспективи розвитку в Україні: орієнтація на традиційну сировину - деревина і метал, значний потенціал ринку, що швидко розвивається (активізація житлового будівництва, зростання попиту на заміну меблів) та експортний потенціал. Близько 90,0 % імпорту меблів спрямовується на кінцеве споживання. Імпортується, в основному, продукція з Китаю, а також продукція з Європи, що характеризується вищими споживчими властивостями (якістю, ексклюзивністю, брендом). Дешеві меблі користуються популярністю все менше, в більшості реалізуються великими вітчизняними виробниками (стандартизована продукція): співвідношення імпортних і вітчизняних меблів дешевого і середнього цінового сегменту – 35,0 і 65,0% відповідно, у сегменті дорогих меблів – 70,0 і 30,0% [3].

Основними акцентами розвитку лісового господарства і суб'єктів малого підприємництва деревообробної промисловості повинні стати:

- реформування ринку лісу (кооперування різних форм власності з урахуванням значення лісового господарства в регіональній соціально-економічній системі, наслідків приватизації);
- підвищення лісистості регіонів, лісовідтворення; невиснажливого лісокористування, захисту лісів від природних та антропогенних загроз, в т.ч. незаконної вирубки, введення новітніх механізмів заготовки деревини;
- обмеження експорту деревини, як ресурсу, що вичерпується, що може зашкодити вітчизняним деревообробним підприємствам;
- модернізація, орієнтація на виробництво прогресивної продукції (виготовлення відсортованої за міцністю «інженерної» деревини, створення нових матеріалознавчо-конструкційних рішень: композитів деревини з конструкційними та ізоляційними не деревними матеріалами [10]), ресурсозбереження, активізація, використання вторсировини, деревних відходів;
- розвиток систем пільгового комерційного (забезпечить модернізацію) і споживчого кредитування (розширить попит та купівельну спроможність), лізингу;
- активізації участі у вітчизняних та зарубіжних маркетингових заходах та залученні суб'єктів МП до участі в держзакупівлях, надання в користування комунальних та інших приміщень;
- включення в юридичне поле «гаражних виробників», що створюють нерівноправну конкуренцію на ринку;
- встановлення прямих зв'язків між лісгоспами і деревообробниками, активізація інтеграційних утворень, між представниками лісового господарства, деревообробної галузі, столярних, меблевих цехів, дилерських мереж [10].

У сфері виробництва меблів у суб'єктів малого підприємництва є потенціал до задоволення споживчих потреб за всіма сегментами меблів (побутовими, офісними, спецпризначення), виготовляючи дешеву і дорогу, в тому числі індивідуалізовану, продукцію. Умовами закріплення існуючих і досягнення лідерських позицій є диверсифікація послуг, що надаються споживачам (дизайн, комплексне обслуговування, індивідуальний підхід), розвиток технологічного потенціалу для розробки конкурентоздатного продукту (нового і імітації імпорту), активізація і комерціалізація інноваційних конструкторських і дизайнерських розробок. Потенційно привабливими сегментами є організація виробництв комплектуючих, інтеграція з іншими виробниками галузі, дизайнерськими фірмами, а також включення в процеси здачі «квартир під ключ».

Імпортозалежність за продукцією добувної промисловості спричинена в основному імпортом ресурсів, родовищ яких в Україні немає, або вони не розвідані та енергоємністю проміжного споживання і побутового сектору. Потенційно привабливими напрямками діяльності для суб'єктів малого підприємництва галузі є:

- участь в менш капіталомісткому сегменті (розроблення родовищ легкодоступних порід (каменю, піску, глини та ін.), важкодоступних і незначних за обсягами ресурсів, в т.ч. рідкісних і нетрадиційних родовищ, дефіцитної мінеральної сировини);
- надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості і розроблення кар'єрів;
- забезпечення доступу суб'єктів малого підприємництва галузі до інфраструктури великих компаній, родовищ, свердловин, що простоюють.

Важливим моментом є запобігання діяльності з незаконного видобутку ресурсів в невеликих обсягах та їх легалізація (шахт-копанок на сході, копачів бурштину в північних і північно-західних регіонах тощо).

Текстильна промисловість України переживає не найкращі часи. Частка галузі у структурі реалізованої промислової продукції зменшилась з 10,8 % у 1991р. до 0,8% у 2017 р. Галузь характеризується високою

імпортозалежністю сировинної бази (бавовни, синтетичних ниток і волокон, трикотажних полотен) і занепадом її вітчизняної складової. Наприклад, потенціал вирощування льону-довгунця використовується лише на 1,0 %, виробництва бавовни - лише на 8,7-11,8 %, потенціал виробництва основних видів продукції легкої промисловості, також недовикористовується.

Галузь характеризується спадом виробництва за всіма напрямками: вітчизняна продукція або не відповідає співвідношенню ціна/якість, тенденціям моди та потребам в асортименті, або є якісною і дорогою, не може конкурувати з дешевим імпортом (новим і секонд-хенду і новим, що ввозиться під виглядом секонд-хенд), тому близько 85,0 % продукції виробляється на основі переробки давальницької сировини і експортується, а вітчизняний ринок заповнений імпортом (переважно дешевим китайського виробництва). Особливістю галузі є також нестача кадрів у сферах виробництва сировини, технології і дизайну одягу, низький рівень оплати праці та низька кваліфікація нового персоналу; неефективні системи управління.

Враховуючи ситуацію, що склалась, основним акцентами розвитку текстильної промисловості і суб'єктів малого підприємництва галузі повинні стати:

- розвиток вітчизняної сировинної бази природного і хімічного походження;
- інтеграція підприємств в агро-хіміко-текстильну систему, створення виробництва повного циклу продукції масового вжитку та індивідуалізованої продукції з акцентом на вітчизняну сировину (льону, суміші льону з бавовною, вовни ін);
- імітація зарубіжних та створення вітчизняних брендів, їх просування на внутрішньому і зовнішніх ринках; поєднання роботи за толінгом з виробництвом продукції для внутрішнього ринку, що забезпечить завантаження потужностей і переймання досвіду вітчизняними товаровиробниками ;
- держзакупівлі у вітчизняних товаровиробників;
- допомога у пошуку постачальників сировини;
- модернізація технічної бази виробництва; активізація науково-прикладних досліджень та модернізація системи підготовки кадрів для легкої промисловості;
- встановлення правил торгівлі секонд-хендом, боротьба з контрабандою одягу; антидемпінгові заходи; контроль за якістю імпорту, впровадження міжнародних стандартів.

Хімічна промисловість є одним з локомотивів економічного розвитку, адже об'єднує велику кількість спеціалізованих галузей, має високий експортний потенціал (аміак, сірчана кислота, азотні добрива) і потужну сировинну базу. Проте, спрямованість галузі на виробництво сировинної продукції (частка продукції середнього та низького технологічного переділу у структурі виробництва становить близько 72,0 %[6]), та інші труднощі, з якими стикається більшість вітчизняних підприємств (зношеність основних засобів, низька продуктивність, ресурсоемність, нестача кваліфікованих працівників та держпідтримки) призводять до кризового стану імпортозалежності. Основну частку імпорту складає фармацевтична продукція, продукція органічної хімії: пластмаси, полімерні матеріали, каучук і вироби з них та інші продукти перероблення (хімічні нитки і волокна, шини, косметичні засоби і побутова хімія, ефірні олії, добрива (із вмістом 2-ох/3-ох поживних елементів, засоби захисту рослин) тощо.

Основними пріоритетами розвитку хімічної промисловості в контексті реалізації політики імпортозаміщення є створення сучасної науково-технічної бази, модернізація та підвищення енергетичної безпеки галузі, а також диверсифікація виробництва з акцентом на більш глибоку і комплексну переробку сировини та розширення номенклатури кінцевої продукції, виробництво нових матеріалів та високотехнологічної наукоємної продукції.

Суб'єкти малого підприємництва, що займають нішеві позиції в хімічній промисловості, повинні орієнтуватись на інтеграцію з великими виробниками і суб'єктами, відходи діяльності яких є сировиною. Пріоритетом повинно стати створення невеликих гнучких виробничих ліній, що швидко переорієнтовуються на випуск затребуваної в цей момент хімічної продукції глибокої переробки, і інноваційного малотоннажного виробництва, що не потребує великих виробничих приміщень і устаткування і є одним із локомотивів інноваційного розвитку країни (медицина, інформаційні, оптоелектронні технології, каталізatori, мономер, полімери, порох, ракетне паливо, харчові добавки, запашні речовини, парфумерні/ косметичні продукти, інгібітори корозії, суперабсорбенти і модифікатори тканин –це продукція малотоннажного синтезу [15]).

Металургія є базовою галуззю української економіки. Проте, сировинна орієнтація експорту, техніко-технологічна відсталість та відсутність інноваційних зрушень в галузі призводять до зростання імпортозалежності від імпорту високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю, феросплавів та ін. В основному, найбільшу залежність від імпорту продукції металургії демонструють регіони, в яких зосереджено основні споживачі продукції галузі, тобто добувні, металургійні, машинобудівні, будівельні підприємства.

Перспективними напрямками розвитку суб'єктів малого підприємництва в галузі повинні стати виробництво індивідуалізованої інноваційної продукції та інших готових металевих виробів, зокрема менш капіталомісткого малотонажного сегменту галузі. Залучення суб'єктів малого підприємництва в ланцюги поставок регіональних будівельних, машинобудівних, добувних та інших компаній-споживачів, використання їх продукції при реалізації проектів з модернізація регіональної інфраструктури та інших сфер реальної економіки забезпечить максимальне використання потенціалу малих підприємств. Необхідним також є стимулювання розвитку спеціалізованих міні-металургійних заводів, головна перевага яких полягає у гнучкості й випуску продукції з високою доданою вартістю невеликими партіями (виробництво спеціальних сталей і сплавів, титанових сплавів і прокату, алюмінієвої фольги, створення нових видів цирконієвої продукції підвищеного попиту, каліброваного прокату, гнутих профілів), що економічно недоцільно для великих металургійних підприємств [16].

Незважаючи на окремі успіхи в авіакосмічній, виробництві енергетичного устаткування, важкому, транспортному машинобудуванні та ін., стан галузі машинобудування у цілому не відповідає сучасним вимогам вітчизняної і світової економіки [2]. Експортоорієнтованість забезпечується за рахунок метало- і енергоємної продукції з низьким рівнем доданої вартості і технологічності. Поглиблюють кризове становище комплексу значна зношеність виробничих фондів (75,0-85,0%), низькі техніко-економічний рівень і інноваційна активність, відсутність держпідтримки, низька конкурентоспроможність продукції (невідповідність сучасним вимогам і потребам, нееконормність, ненадійність, високі витрати з експлуатації).

Галузь характеризується низьким показником використання потенціалу виробництва машинобудівної продукції та наданням переваги з боку споживачів новому та б/в імпорту. Найбільша імпортозалежність - за легковими і вантажними автомобілями, с/г та побутовою технікою, комплектуючими, високотехнологічним обладнанням для модернізації вітчизняних виробництв (переважно з ЄС і Китаю). Небезпечність ситуації посилюється тим, що відволікання валютних надходжень на закупівлю імпортних технологій і споживчих товарів обмежує фінансування науково-технічних досліджень, що призводить до атрофії НДДКР, подальшого спаду виробництва та експорту, посилює ресурсну та фінансову залежність від країн-постачальників і прискорює сповзання української економіки на периферію світового господарського розвитку [13]. Пріоритетними напрямками розвитку машинобудівної промисловості є активізація та максимальна підтримка інноваційно-інвестиційної діяльності в галузі; створення наукоємних машинобудівних підприємств і високотехнологічних виробництв приладів широкого галузевого призначення; орієнтація на розширення зовнішніх ринків збуту і задоволення потреб вітчизняного виробничого комплексу, в т.ч. обладнання для підвищення ресурсо- і енергоефективності технологій, альтернативної енергетики; залучення вітчизняних машинобудівних компаній до участі в держзакупівлях і реалізації інфраструктурних проектів.

Для того, аби суб'єкти малого підприємництва зуміли зайняти максимально ефективну нішу в галузі, їм слід орієнтуватись на виробництво високотехнологічної та іншої продукції з низькою металоємністю і високою трудоємністю та точне машинобудування (приладобудування, виробництво радіотехнічних деталей, електронної і оптичної продукції); виробництво вузькоспеціалізованої продукції під замовника; підготовка сировини, виробництво вузлів і комплектуючих для серйозного технологічного процесу більшого підприємства та для компаній, що займатимуться лише складанням готової продукції.

Висновки. Таким чином, визначено основні прогалини сучасного стану промисловості і сільського господарства в Україні, що і призвели до збільшення імпортозалежності за окремими видами продукції цих галузей, а також окреслено пріоритетні напрями їх розвитку в контексті реалізації політики імпортозаміщення та включення суб'єктів малого підприємництва до процесів виробництва імпортозамінної продукції.

В якості перспектив подальших досліджень і розробок вбачаємо оцінку можливості реалізації політики імпортозаміщення детальніше в розрізі окремих галузей і продукції та вивчення зарубіжного досвіду залучення суб'єктів малого підприємництва до виробництва імпортозамінної продукції і можливостей його застосування в українських реаліях.

Література.

1. Агробизнес Украины в графиках и картах (за даними Baker Tilly) [Електронний ресурс] / Business Views. – Режим доступу: <http://businessviews.com.ua/>.
2. Балабанова Н.В. Конкурентоспроможність продукції машинобудівного комплексу України / Н.В.Балабанова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Економіка». - 2013. - Випуск 5. - С.21-27.
3. Грод А.М. Оцінка стану конкурентного середовища на ринку меблевої продукції та основні напрями його розвитку / А.М. Грод // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №9 (111) – С. 46-54.
4. Імпорт насіння до України досяг 70% від загальної кількості посівного матеріалу [Електронний ресурс] / Уніан. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua>.
5. Ковалів Я. Рибне господарство України 2015: поточний стан галузі, можливості та перспективи [Електронний ресурс] / Я.Ковалів // Укрінформ. – Режим доступу: Ukrinform.ua.
6. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку та реформування хімічного комплексу України до 2020 року [Електронний ресурс] / Черкаський НДІТЕХІМ. – Режим доступу: <http://niitehim.ck.ua>.
7. Лісове господарство України [Електронний ресурс] / Державне агентство лісових ресурсів України. - Режим доступу: <http://dklg.kmu.gov.ua/>.
8. Наконечна А. Виробництво та реалізація меблів в Україні / А. Наконечна // Товари і ринки. - 2011. - № 1. - С. 82-90.
9. Непийвода В. Власність на ліси в Україні: сучасний стан та перспективи реформування / В. Непийвода // Вісник Львівського університету (Серія географічна). - 2005. - № 32. - С. 67-74.
10. Пінчевська О.О. Актуальні напрями розвитку деревообробної промисловості в Україні [Електронний ресурс] / О.О. Пінчевська // НУБІП України. - Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/>.
11. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України. – К.:НІСД, 2012. – 71 с.
12. Риболовецький флот України пропишуть в Одесі [Електронний ресурс] / Укрінформ. - Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/>.
13. Шевченко В.В. Машинобудівний комплекс України на світовому ринку машинобудівної продукції [Електронний ресурс] / В.В. Шевченко // Publishing house Education and Science s.r.o. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49571.doc.htm.

14. Шейко Ю. О. Імпортозаміщення як інструмент стимулювання розвитку малого підприємництва в регіонах України / Ю. О. Шейко. // Ефективна економіка. - 2016. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_2_15.

15. Смирнова Ю. Малотоннажная химия – ключ к возрождению высоких технологий / Ю. Смирнова, А.Викторов // Наука в Сибири. – 2013. – №.50 (2935). – Режим доступу: <http://www.sbras.ru/>.

16. Щодо підвищення інноваційного потенціалу металургійної промисловості України. Аналітична доповідь [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1183/>.

References.

1. The official site of Business Views, “Agribusiness in Ukraine in graphs and maps (according to Baker Tilly)”, available at: <https://businessviews.com.ua>. (Accessed 09.12.2018).

2. Balabanova N.V. (2013), “Competitiveness of the products of ukrainian machine-building complex”, *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomika*, vol. 5, pp. 21-27.

3. Grod A.A. (2010), “Assessment of the competitive environment in the market of furniture products and the main directions of its development”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 111, pp.46-54.

4. The official site of UNIAN news agency, “Imports of seeds to Ukraine reached 70% of the total amount of sowing material”, available at: <http://economics.unian.ua>. (Accessed 09.12.2018).

5. Kovaliv Y., “Fisheries of Ukraine 2015: Current state of the industry, opportunities and prospects”, Materials of the press conference of the Head of the State Agency of Fisheries of Ukraine, available at: <http://Ukrinform.ua>. (Accessed 10.01.2016).

6. The official site of Cherkasy State Research Institute of Technical and Economic Information in the Chemical Industry, “Concept of the State Target Economic Program for the Development and Reform of the Chemical Complex of Ukraine for the Period till 2020”, available at: <http://niitehim.ck.ua>. (Accessed 09.12.2018).

7. The official site of The State Forest Resources Agency of Ukraine, “Forestry of Ukraine”, available at: <http://dklg.kmu.gov.ua/>. (Accessed 09.12.2018).

8. Nakonechnaya A. (2011), “Production and sales of furniture in Ukraine”, *Tovary i rynky*, vol.1, pp.82-90.

9. Napyvoda V. (2005), “Ownership of Forests in Ukraine: Current State and Prospects for Reformation”, *Visnyk L'vivs'koho universytetu (Seriya heohrafichna)*, vol.32, pp.67-74.

10. Pinchevs'ka, O.O. (2009), “Current areas of wood industry in Ukraine”, *Aktual'ni napryamy rozvytku derevoobrobnoyi promyslovosti v Ukrayini*, [Online], available at: <http://www.nubip.edu.ua>. (Accessed 09.12.2018).

11. The official site of The National Institute for Strategic Studies (2012), “The Priorities of the import substitution policy in the strategy of industry modernization in Ukraine”, available at: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_table/1011_dop.pdf. (Accessed 09.12.2018).

12. The official site of Ukrinform (2014), “Fishing fleet of Ukraine will be marketed in Odesa”, available at: <http://www.ukrinform.ua/>. (Accessed 10.01.2016).

13. Shevchenko V.V., “Machine-building complex of Ukraine on the world market of machine-building products”, available at: http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49571.doc.htm. (Accessed 10.01.2016).

14. Sheiko I. (2016), Import substitution as an instrument of small business development stimulation in the regions of Ukraine, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4779>. (Accessed 09.12.2018).

15. Smirnova J., Viktorov A. (2013), “Low-tonnage chemistry - the key to the revival of high technologies”, *Nauka v Sibiri*, [Online], vol.50, available at: http://www.nsc.ru/HBC/images/2013/n50/Nvs_50_10_Black.pdf. (Accessed 09.12.2018).

16. The official site of The National Institute for Strategic Studies, “Concerning the increase of the innovative potential of the metallurgical industry of Ukraine. Analytical Report”, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1183/>. (Accessed 09.12.2018).

Стаття надійшла до редакції 09.01.2019 р.